

bere esse rem singularem, seu veritatem particularem, et de singulari facto. Quia universales veritates, quæ abstrahunt ab existentia rerum actuali, notæ sunt omnibus sanctis Angelis, tam in ordine gratiæ, quam naturæ, et ideo de illis non illuminantur, quamvis de illis inter se loqui possent. Veritates autem, quæ non abstrahunt ab actuali existentia præsentis, futura, aut præterita, de singularibus sunt; quia illorum tantum est actu existere. Addendum præterea est, non quaecumque rem singularem esse materiam illuminationis angelicæ, sed tantum veritatem liberam, seu contingentem. Quia veritates necessarias Angeli omnes cognoscunt, vel cognoscere possunt, si velint attendere, et licet interdum excitari possint, ut attendant, illa non est illuminatio, sed locutio, vel quasi pura objecti propositio. Quod quidem non solum in ordine naturali, sed etiam in supernaturali verum est. Quia, ut supra tetigi, omnes sancti Angeli habent scientiam in proprio genere gratiæ, et aliorum habituum, vel mysteriorum supernaturalium, et ideo quoad veritates necessarias, quæ de illis cognosci possunt, non indigent illuminatione, sed per scientiam, quam habent supernaturalem, et per se infusam, communem cum proportione omnibus beatis (ut nunc suppono) illas cognoscere possunt. Quod tam in cognitione Dei, quam rerum creaturarum verum habet, ut discursus jam facti sufficienter ostendunt.

17. *Quænam res ex contingentibus sint objectum illuminationis.*—Secus vero est de veritatibus contingentibus, quia sancti Angeli non omnes illas cognoscunt, vel per naturalem scientiam, vel per supernaturalem omnibus inditam, quia hæc per se tantum extenditur ad rerum quidditates; et ideo de singularibus contingentibus in quocumque ordine illuminari possunt, et illa tantum ad illuminationis materiam pertinent: inter ipsa vero contingentia consideranda est differentia inter futura, et præterita, vel præsentia: nam futura sunt per se magis ignota; et ideo illa maxime sunt illuminationum materia. Præterita vero, quia jam fuere extra suas causas, et habent jam determinatam veritatem ex eo sumptam, quod aliquando jam fuerunt præsentia, si tunc, quando extiterunt, fuerunt actu cognita, poterunt etiam postea naturaliter cognosci per memoriam reisemel cognitæ, ut in libro secundo explicatum est; et ideo jam non erunt illuminationis materia. Si autem cum extiterunt ab Angelo visa non fuerunt, postquam præterita

sunt, non poterit Angelus naturaliter cognoscere illa fuisse, ut in libro secundo etiam docui. Et ideo talia contingentia præterita, et ignorata, esse poterunt illuminationis materia. At vero contingentia præsentia, seu actu existentia, quamdiu in eo statu permanent, naturaliter cognosci possunt, nisi aliunde peculiari ratione occulta sint. Et ideo distinguendum est inter cogitationes cordis, et alios effectus, qui contingentem eveniunt. Quia non potest Angelus naturaliter cognoscere cogitationes cordis in eo latentes, etiam jam factas; reliquos autem effectus contingentem videre potest naturaliter, eo ipso quod existunt. Unde fit, ut cogitationes etiam existentes, et in corde latentes sint illuminationis materia; alii vero effectus extra illum ordinem sint, eo ipso quod existunt, quia per se jam sunt naturaliter noti, et sola attentio, seu consideratio necessaria est.

18. *Concluditur prima pars assertionis.*—Hæc igitur est tota illuminationis materia, per quam magna ex parte a simplici locutione differt, ut per se patet, quod satis est ad probationem prioris partis nostræ resolutionis, in qua diximus, locutionem magna ex parte determinari ad illuminationem ex parte materiæ. Quia vero tam contingentia præterita, quam præsentia, quoad cordium cogitationes, imo etiam aliquo modo futura possunt interdum ab uno Angelo per simplicem locutionem, et sine illuminatione alteri manifestari, ut argumentando declaratum est, et statim amplius explicabitur; ideo non potest ex sola materia adæquata ratio distinctionis reddi, et ob hanc causam in illa prima parte solum dixi, determinationem hanc partim fieri ex parte materiæ. Ut ergo aliam partem declarem, et ostendam, suppono, de ratione illuminationis angelicæ esse, ut per eam certum, et indubitatum iudicium veritatis, imo et aliquo modo evidens haberi possit. Hoc probatur primo, quia in sanctis Angelis non potest esse iudicium nisi certum, et infallibile, quia nec falsum iudicium, nec falsitati expositum habere possunt, ut supra libro secundo ostensum est, et generaliter hoc pertinet ad statum beatitudinis, et consequenter tale iudicium debet esse evidens aliquo modo: quia obscuritas est contra perfectionem status beatifici. Item, quia alias ille esset assensus fidei, qui est proprius viatorum. Secundo, quia illuminatio hæc est perfectio simpliciter intellectus: intellectus autem non perficitur absolute, et simpliciter, vel per solam apprehensionem, ut per iudicium incertum, et probabile, sed per cogni-

tionem certam veritatis: ergo de ratione illuminationis angelicæ est, ut is, qui illuminat alium, ita illi veritatem ostendat, ut certum veritatis iudicium in eo causet. Et in hoc sensu explicari potest, quod auctores in quarta differentia allegati dicebant, ad illuminationem necessarium esse, ut sit de veritate perficiente intellectum. Tunc enim veritas absolute perficit intellectum, quando certo, vel evidenter cognoscitur, et nisi hoc habeat simpliciter non perficit; ergo saltem hoc modo veritas illuminata debet esse talis, ut simpliciter perficiat intellectum. Quia vero hoc non sufficit ad illuminationem, ideo aliquid addendum erit, ut dicemus.

19. Ulterius ergo suppono de ratione illuminationis angelicæ esse, ut supernaturalis sit, et ut iudicium quod virtute illius fertur, sit aliquo modo supernaturale. Hoc videtur notum ex doctrina Dionysii, idemque in hæc materia docturunt D. Thomas, et Scotus, Gabriel et Ockham, Bassolis et alii, qui dicunt, illuminationem esse de rebus a Deo revelatis. Unde probatur, quia Angeli non illuminantur in naturalibus, ut talia sunt: ergo illuminantur in ordine ad supernaturalem cognitionem; ergo illuminatione supernaturali. Item cognitio per illuminationem comparata non est certa ex evidentia naturali, quia ad hanc non indiget Angelus illuminatione; ergo est certa ex aliquo medio, seu motivo supernaturali; ergo ipsa illuminatio est aliquo modo supernaturalis. Tandem probatur inductione ex parte materiæ. Quia si materia illuminationis sit effectus contingens adhuc futurus, nullus Angelus potest naturaliter cognoscere illum certo, et evidenter; ergo multo minus poterit unus Angelus illum manifestare naturaliter alteri, reddendo illum certum illius veritatis; ergo non potest illum de tali veritate illuminare, nisi modo, et illuminatione supernaturali. Unde quamvis Angelus in pura natura consideratus possit aliquod futurum contingens probabiliter conjectare, et superior Angelus majoribus indiciis, et conjecturis possit illud cognoscere, et de illis possit inferiorem instruere, et quasi docere, ut verisimiliorem illi faciat rem propositam: nihilominus simpliciter non illuminaret illum, quia nunquam illum posset ad certam veritatis cognitionem perducere; ergo in his veritatibus necessaria est supernaturalis illuminatio, præsertim in statu beatifico, in quo non potest Angelus, nisi certum de veritate iudicium ferre. Si vero materia illuminationis sit effectus contingens, jam factus, et in præ-

senti existens, solum esse potest actus mentis, seu cogitatio cordis alterius Angeli, vel hominis: nam omnes alios effectus, etiam supernaturales potest sanctus Angelus sua virtute, ac scientia infusa, absque nova illuminatione, ut dictum est, cognoscere; cogitationes etiam alterius Angeli, per simplicem ejus locutionem absque illuminatione potest cognoscere; ergo propter hos effectus solum erit necessaria illuminatio, ut sine locutione, vel consensu ejus, cujus est cogitatio, cognosci possit. Ad hoc autem necessarium est, ut Angelus, qui illuminatur, elevetur, et confortetur ad cognoscendum supra virtutem suam naturalem; ergo talis illuminatio esse debet supernaturalis, etiamsi contingat cogitationem, de qua cogitatur, esse naturalem, quia tunc supernaturali modo cognoscitur. Denique idem est, servata proportione, de cognitione præteritorum effectuum contingentium, quorum cognitio, aut memoria non præcessit, nec effectum reliquerunt, ex quo illorum præcedens existentia certo cognosci possit, nam de illis non potest Angelus naturalem scientiam certam habere; ergo non potest de illis illuminari, nisi modo supernaturali; omnis ergo propria illuminatio Angeli est aliquo modo supernaturalis.

20. *Concluditur jam secunda pars assertionis.*—Ex his tandem concluditur intenta resolutio, quia illuminatio est locutio manifestans objectum, ut aliquo modo supernaturaliter cognoscendum, et in hoc differt ab omni locutione, quæ non est illuminatio; ergo differt ab illa non tantum in materia, de qua fit, estque veluti materiale objectum, sed etiam differt in medio, seu ratione cognoscendi, sub qua tale objectum proponitur, quod ad objectum formale pertinet. Et juxta hanc partem potest recte intelligi differentia, quam D. Thomas tradit, quod illuminatio est manifestatio veritatis, ut pendet a prima veritate. Quia illa particula, *ut pendet*, denotat rationem formalem, sub qua veritas per illuminationem proponitur; quia necesse est, proponi sub aliquo lumine, speciali modo procedente a divino lumine, vel sub divino testimonio infallibili, et evidenter ostenso. Nam licet unus Angelus proxime ab alio illuminetur: semper principaliter illuminans est Deus, et ipsa illuminatio proponitur, ut a Deo primario procedens, et ita semper Deus est aliquo modo ratio assentiendi veritati per illuminationem propositæ. Et sic per illuminationem semper proponitur veritas, ut pendens a Deo, utique in esse veritatis cognoscendæ, et judicandæ. Et declaratur

exemplo: nam licet dæmon cognoscat Deum velle aliquid ex relatione alicujus Angeli, solum propter auctoritatem Angeli proponentis, ut mere creata est, non illuminabitur, quia ex vi illius modi cognoscendi, non habet iudicium certum, et infallibile talis veritatis. Quando autem sanctus Angelus eandem veritatem ab alio suscipit, vere illuminatur, quia recipit illam, ut manantem ab ipso Deo, et de hoc habet certitudinem, et evidentiam saltem, in testificante, ex vi ejusdem luminis: ergo signum est per propriam illuminationem debere veritatem proponi, ut a prima veritate dependentem, et manifestatam. Et ita satis probata est secunda nostræ resolutionis pars.

21. *Probatur tertia pars assertionis. — Declaratur primo exemplo. —* Addimus autem in tertia necessarium esse peculiarem modum proponendi veritatem, audienti proportionatum, ut rationem illuminationis habeat. Quam partem videtur mihi intendere D. Thomas, dicta quæst. 106, cum inquit, Angelum illuminantem confortare intellectum illuminati, ad cognoscendam rem, de qua illuminatur. Quod non solum Capreolus, Cajetanus et alii Thomistæ, sed etiam multi alii theologi sequuntur (ut infra videbimus), dicentes, illam confortationem esse de ratione illuminationis: quid autem illa sit, in capite sequenti inquirendum est. Nunc autem solum inde sumimus, de ratione illuminationis esse, ut sit locutio per modum magisterii (ut sic dicam) seu doctrinæ, per quam audiens ad veritatem concipiendam dirigatur, ac juvetur. Et declaratur primo exemplo humano: nam inter homines non quælibet locutio sufficit, ut unus alium docere dicatur, sed opus est, ut sit locutio, quæ dirigat mentem alterius, eamque ad rem concipiendam, et penetrandam juvet; et tunc censetur magister intellectum discipuli illuminare; ergo cum proportionem illuminationis inter Angelos eundem modum servare debet: nam qui illuminat, gerit se tanquam doctor, et præceptor ejus, qui illuminatur.

22. *Declaratur secundo. — Tertio. —* Secundo declaratur, quia ut res proposita recte cognoscatur, duo necessaria sunt, unum est, ut convenienti modo apprehendatur, et concipiatur; aliud est, ut sub lumine, vel ratione assentiendi infallibili ostendatur. Hæc ergo duo etiam in illuminatione Angeli necessaria sunt, quæ ut dixi, supernaturalis est, et naturalem capacitatem Angeli aliquo modo excedit: unde illud posterius, scilicet, infallibilitatem in veritatis propositione habet illu-

minatio angelica ex eo, quod sub divino lumine, seu habitudine ad primam veritatem proponitur: aliud vero prius habere debet, quasi ex magisterio Angeli illuminantis, ad eum modum, quo in illuminatione fidei, prædicator verbi Dei, juvat ad mysteria recte percipienda, Deus autem est tota assistendi ratio. Tandem probatur hæc pars, quia per eam consummatur discrimen illuminationis a simplici locutione Angeli. Nam locutio pura fit per simplicem manifestationem proprii conceptus, vel consentiendo tantum, ut alius sua virtute illum intueatur, vel ad summum illi speciem tribuendo, ut alter sua virtute illa utatur. Hoc autem ad illuminationem satis non est (ut sæpe dixi): ergo opus est, ut illuminatio fiat aliquo modo adjuvando eum, qui illuminatur, ut veritatem assequatur. Atque hoc ex capitibus sequentibus magis declarabitur: quia in hoc modo explicando præcipua difficultas hujus illuminationis consistit.

23. *Descriptio illuminationis angelicæ proponitur. —* Ex his vero concludi potest descriptio illuminationis angelicæ; est enim locutio, per quam veritas ante ignorata aliquo modo supernaturali, sub divino lumine, et modo proportionato ad veritatem percipiendam Angelo manifestatur. Quæ descriptio quoad omnes partes declarata jam est. Et quamvis fortasse sub eisdem formalibus verbis ab aliis non tradatur, nihilominus ex communi doctrina theologorum sumpta est; et per eam facile explicantur omnia, quæ circa alias sententias tacta sunt, nec ad dubitationes circa eas propositas aliquid de novo respondere necesse est, quia ex dictis, et ex descriptione posita facile expediuntur.

CAPUT XIII.

UTRUM UNUS ANGELUS ILLUMINANDO ALIUM ALIQUID IN ILLUM EFFICIAT, VEL QUOMODO EUM ILLUMINET, VEL AD VERITATEM COGNOSCENDAM JUVET.

1. *Tria concurrere possunt ad illuminationem. —* Hæc res omnibus pene theologis difficilis valde visa est, et ideo in varias sententias divisi sunt, quæ fere coincidunt cum opinionibus supra, in libro secundo, relatis circa locutionem Angelorum, et ideo breviter hic referri et tractari possunt. Ad eas autem intelligendas scire convenit, in eo, qui illuminatur, propter innatam intelligendi facultatem, duo tantum principia illi intrinseca, seu inhærentia posse requiri, scilicet lumen aliquod su-

peradditum ex parte potentiæ adjuvans, seu elevans, aut confortans illam, et species rei, per quam cognoscenda sit res per illuminationem manifestata; omitto intellectualem habitum, quia hic a lumine, vel specie non distinguitur, ut in superioribus dixi, et in doctrina de Anima disputatur. Præter hæc vero requiri potest extrinseca propositio objecti, vel existentis in seipso, si per illuminationem intuitive cognoscendum sit, ut videre licet in visione beatifica, quæ illuminatio maxima est, vel existentis in aliqua imagine representativa, vel in aliquo verbo, aut effectu, si illuminatio solam abstractivam cognitionem conferat, ut in discursu capitis magis declarabitur. Ad hæc ergo tria reduci videntur opiniones omnes, quæ in hoc puncto existunt.

2. *Prima opinio. — Illuminationem esse solam extrinsecam propositionem. —* Prima sententia est, illuminationem non esse actionem, per quam aliquid fiat in eo, qui illuminatur, sed per solam extrinsecam objecti propositionem fieri. Hanc sententiam multi tribuunt D. Thomæ: et illam indicat Cajetanus, dicta q. 106, art. 1. Et idem sentit Alensis, 2 p., q. 38, m. 3, junctis his, quæ de locutione dixerat, q. 27, m. 6, citatur etiam Bonaventura 2, dist. 10, art. 3, q. 2, ubi loquitur de modo, quo Angelus illuminat hominem, et non excludit omnem efficientiam: nam saltem excitationem requirit. Expressius docet hanc sententiam Ægidii 2, distin. 9, q. 1, art. 5, quem ibi sequitur Argentina, q. 1, art. 3, citatur etiam Marsilius 2, q. 7, art. 4, concl. 2, et solvendo argumenta; sed varios modos attingit, et nullum firmat, magisque indicat fieri nutibus, sicut de locutione, art. 2, dixerat. Hanc item sententiam probat Vasquez, disp. 216, cap. 5, qui allegat Augustinus et Cyrillus, sed non loquuntur de illuminatione Angelorum inter se, sed hominis ab Angelo, de qua infra dicemus.

3. *Probatur rationibus. —* Rationes hujus sententiæ sunt. Prima, quia unus Angelus nihil potest facere in alium, alioqui unus Angelus esset in alio, et illaberetur ei, quia non agit, nisi ubi est; illud autem inconveniens reputatur. Secunda, quia Angelus non potest infundere, vel intendere lumen intellectuale Angeli, ut nos infra probabimus: nec etiam potest efficere actum intelligendi (ut supra probatum est) nec speciem intelligibilem, quia vel nullam potest efficere, vel saltem non eorum rerum, quarum est illuminatio: quia ordinarie sunt res distinctæ ab Angelo illuminante, et extra illum existentes; ergo Angelus

illuminans nihil potest in illuminato facere. Tertio, quia ille modus proponendi veritatem per extrinsecam manifestationem objecti ad illuminationem sufficit: per illam enim sufficienter juvatur, et quasi confortatur, seu determinatur Angelus inferior ad cognoscendam rem sibi propositam, quam antea non cognoscebat. Sicut unus homo docendo illuminat alium, non imprimendo aliquid ejus intellectui, sed ex parte objecti veritatem proponendo, et explicando.

4. *Arguitur primo contra propositam opinionem. —* Cum vero dicti auctores dicant illuminationem Angeli esse proponere veritatem, non explicant nobis, quomodo veritas proponatur sine actione Angeli proponentis in alium, vel quid sit illa veritatis propositio, manifestatio, aut explicatio, ut alii loquuntur. Unde in hunc modum inquiri, et argumentor, quia non potest esse nova propositio veritatis, sine nova actione: nam si Angelus superior, verbi gratia, solus, et quasi in secreto, prius cognoscebat per Dei revelationem effectum futurum: et postea secretum communicat inferiori Angelo, et illud ei proponit, aliquid certe de novo efficit. Unde enim potest illa nova denominatio sumi, nisi ab aliqua actione, vel mutatione? Ergo necesse est, ut sit in Angelo illuminante, vel illuminato: sed primum sufficere non potest: ergo talis actio necessario esse debet in illuminato, vel in utroque, quod ad præsens non refert. Nam hoc satis est, ut veritas cognita alteri non proponatur sine aliqua actione circa ipsum, cujus contrarium illa sententia præterdit.

5. *Responsiones variæ ad proximum argumentum. —* Dicti vero auctores videntur loqui, supponendo suas opiniones de locutione Angelorum, quas ad illuminationem applicari volunt. Et ideo in hac difficultate non hærent, quia juxta priores illas opiniones expediendam esse putant. Itaque respondebunt concedendo, propositionem illam veritatis, in qua illuminatio consistit, per realem actionem Angeli illuminantis fieri illam vero actionem non transire ad alterum, qui illuminatur, sed in ipso illuminante manere, et objective tantum illuminato proponi. Unde Ægidius, Argentina et Marsilius qui existimant locutionem fieri per signa instrumentaliter significantia, per eadem dicunt fieri illuminationem. Et ita unum Angelum illuminare alium, quasi scribendo in se, quod alteri vult representare. Sic enim Doctores Ecclesiæ scriptis suis legentes illuminant, et veritates sibi revelatas, vel